గృహలక్ష్మి

ఒకటవరంగము

౧

నారాయణరావు పడకగది. మంచముమీద నారాయణరావు పండుకొనివుంటాడు. ప్రక్క భార్య లక్ష్మీదేవి కూర్చొని వుంటుంది. క్రిందపరచిన పడకమీద వారి బిడ్డలగు కృష్ణుడు, గోపాలుడు, శుశీల నిద్రపోతుంటారు. నారాయణరావు పచ్చని దేహచ్ఛాయతో, విశాలమైన ఫాలబాగంతో ఆకర్షనీయమైన రూపం గలవాడు. లక్ష్మీదేవి భర్తయంత ఛాయగలదికాదు. కాని మితమైన ఛాయతో చక్కనిదనే చెప్పవచ్చు.

లక్ష్మి:—ఏమండీ! పట్టెడన్నమన్నా తిన్నారుకారు. మీ మొహంచూస్తే యెంతో అలసటగా కనబడుతున్నది. ఈమనోవిచారానికి తోడు తిండి తిప్పలులేక ప్రొద్దుటస్తమానం యిలా తిరుగుతూ వుంటే మీకేదైనా జబ్బుచేస్తే మరీకష్టంకదండీ?

నారా:—అబ్బా! లక్ష్మీ! ఇవ్వాళ నేను యెక్కరాని గడపలెక్కి పట్టరానివాళ్ల కాళ్లుపట్టానే. పదిహేనురూపాయల గుమాస్తాపనికూడ ఖాళీలేకపోయింది. ఎన్నాళ్ళిలా కష్టపడాలో. పట్టభద్రుణ్ణయి ప్రయోజనమేమి చెప్పు. నామాటకేమిగాని నీకండ్లు మొహం అలా వాచివుందేమే? ఏమన్నా యింట్లో దెబ్బలాడుకున్నారా? చాలా యేడ్చినట్లున్నావే?

లక్ష్మి:—ఏమీ లేదండీ.

నారా:—మాఅమ్మేమన్నా అన్నదా. మా అమ్మకు మాతమ్ముడంటే చాలాఆశ. నేనంటే అంత యిష్టంలేదులే. మానాన్నకే నేనంటే యెక్కువ ప్రేమ.

లక్ష్మి:—అలాఅనకండి. తల్లికెక్కడన్నా ఒక కొడుకుమీద ప్రేమ యింకొకరిమీద నిర్దయా వుంటుందా. తల్లిప్రేమ మీకేంతెలుసు. చిన్నవాడుగదాయని మీతమ్ముడియం దభిమానం కనబరచినంత మాత్రాన్నే యీమె ప్రేమలో భేదమున్నదనుకొన్నారా. ఆయిల్లాలు మీస్థితికెంత కష్టపడుతున్నారో మీకేంతెలుసును. కన్నతల్లిప్రేమ బిడ్డలనుగన్న తల్లులకే తెలియాలి. ఆమెననుకుంటే పాపమండీ. ఆమేమీ నన్నదు.

నారా:—మాతమ్ముడేమన్నా వీళ్లనందరినీ పోషించవలసి వచ్చిందని అన్నాడా?

లక్ష్మి:—పాపం ఆయన నోరుతెరవడు. నాకే చాలా కష్టంగావుండింది. మీతమ్ముడికి మీమీద అభిమానంచేత యేమీ అనరుగాని మీమరదలి కెందుకుంటుంది. ఆమెతరపు వాళ్లకెందుకుంటుంది. వాళ్లు పిల్లిమీదబెట్టి యెలుకమీదబెట్టి దెప్పుతూవుంటే నాకు బల్లాలతో పొడిచినట్లుంటుంది. మీకు చదువుకులోటా. బంగారువంటి వుద్యోగంపోయింది. ఇక యెన్నాళ్లకు మళ్ళీ వుద్యోగమవుతుందో. మనమిద్దరంగామే. పిల్లలతో అయిదుగురమున్నాము, వాళ్లు మాత్ర మెన్నిదినాలు పోషించగలరు. పోనీ పుట్టింట్లో కొన్నాళ్లుంటామంటే తల్లిదండ్రి లేరుగదండీ. ఇదంతా తలచుకొని చాలాయేడ్చాను. ఇక మనమీయింట్లో వుండవద్దండీ. ఏదో గదిపట్టుచూచుకొని గంజికాచుకొనిత్రాగి బ్రతుకుదాము. మరదికికూడా కష్టంకలగకమునుపేపోతే మంచిది.

నారా:—లక్ష్మీ! ఎట్లా జీవిస్తామే. చేతపైసా లేదు. నీకున్న స్వల్పనగలు అమ్మేశాను. మాతండ్రి మాకాస్తి యేమీపెట్టలేదు. ఒక్కపూట గడవవద్దా.

లక్ష్మి:—మీకుద్యోగమయ్యేవరకూ నేను కష్టపడి సంపాదిస్తాను. నాకాశక్తివుంది. ఒకరింట్లో వంట

చేస్తాను. నారెక్కలకష్టంవల్ల గంజిఅన్నం తినలేమా. మీరు ధైర్యంగా వుండండి.

నారా:—ఇంతబ్రతుకు బ్రతికి ఆఖరికి నీవు దాసీ పనిచేస్తావా? నేను తినికూర్చోనా. అంత పనికి మాలినవెధవనా?

లక్ష్మి:—అదికాదు. మీరు సోమరితనంచేత కూర్చోలేదే? పనికోసం అష్టకష్టాలు పడుచున్నారు. మనకష్టం తేరుతేనేగాని యేపదిరూపాయలపని కలసి రాదు. అంతవరకు నేను తేరతిండితిని గోళ్లుమీటు కుంటూ మీకష్టంచూస్తూ కూర్చోనా. మీకు నాచేతనైనసహాయం యెందుకు చెయ్యకూడదు. పూర్వం రాజభార్యలు సత్యభామ కైక వీళ్లంతా భర్తలను యుద్ధంలో శత్రువులచేతుల్లోనుంచే రక్షించారే. ఆదేశంలో నేపుట్టిన మేము కొంతకాయకష్టపడి భర్తలకెందుకు సహాయపడకూడదు. దుర్మార్గప్రవృత్తి చేసి డబ్బు సంపాదింపగూడదు గాని మర్యాదతో యేపనిచేస్తే యేమండీ? కాలంతప్పివస్తే చక్రవర్తుల భార్యలే దాసీపనులు చేసినట్లు పురాణాల్లోవినలేదా? ఇకనాకేమి. మీకష్టం చూడలేను. అవమానం సహించలేను. కాబట్టి మీరేమీ భయపడకండి. నా స్నేహితురాలు అన్నపూర్ణసహాయంవల్ల మెమ్మదిగా వేరేకాపురం పోదాము.

నారా:—సరే నీయిష్టం. బుద్ధిమంతురాలివి నీకు తెలియనిదేమున్నది?

లక్ష్మి:—ఇక పడుకోండి, అలసివున్నారు. నేను కాళ్లుపడుదునా? (లక్ష్మి కాళ్లుపడుతూవుంటే నారాయణరావుతల్లి మెల్లగా "లక్ష్మి! లక్ష్మి" అని పిలుస్తుంది. లక్ష్మి లేచి బైటకువెళ్తుంది.)

తాయా:—బాబు నిద్రపోయాడా?

లక్ష్మి:—అత్తా! నిద్రపోయారు.

తాయా:—ఇవ్వాళ జరిగిందంతా బాబుతో చెప్పావా? వాడిది చాలా మెత్తనిమనస్సమ్మా! మీ మామగారు ధనవంతులు కాకపోయినా బిడ్డలకొక లోటులేకుండా కష్టంకలగకుండా పెంచారు. రేపు తమ్ముడు చెప్పేమాటలకేమీ పాలుపోక యెంత కష్టపడతాడో భరించలేక బలవంతంగా యేదైనా తెగిస్తాడేమోనని భయంగావున్నది. ముందుగానే నీవు చెప్తే యింకేమున్నది. తల్లీ నాబాబుగుణం నాకు తెలుసును. ఏమిగతే లక్ష్మి!

లక్ష్మి:—అత్తా! నన్నునమ్మండి. నేనేమీ చెప్పలేదు. నాకుమాత్రం తెలియదా. మీరు చూచారుగదా. ఇవ్వాళ పిడికెడు మెతుకులు తినలేదు. (కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకొంటుంది).

తాయా:—(కన్నీటితో) చూచానమ్మా! నా తండ్రీ సగమైపోయాడు. నెలదినాలుగా కడుపు కన్నంతినకుండా వున్నాడు. నావంటిని చిన్న మెత్తు బంగారంలేదు. నేనెట్లా చిన్నవాడినికాదని పోషించగలను. బిడ్డలాకటే. పుణ్యాత్ములుగనుక మీమామగారు స్వర్గంచేరుకున్నారు. పాపాత్మురాలిని బిడ్డకష్టంచూస్తూ మొద్దులాగున్నాను.

లక్ష్మి:—అటువంటిమనిషికీ కష్టసమాచారంచెప్తే యేమన్నా వున్నదా. నేనొకతీర్మానం చేసుకున్నాను. మీకొడుకునికూడా వప్పించాను. అత్తా! నా స్నేహితురాలు అన్నపూర్ణయింట్లో వకగదిపట్టు అద్దెకుతీసుకొని నేనుకష్టపడి గృహపరిశ్రమలవలన దినానికెకొద్దో సంపాదించి బిడ్డలకింత గంజిపోసి మేము జీవించదలచుకొన్నాను. మీరు మరదితో "మాయింట్లోనుండి లేచిపొమ్మని అన్నగారితో చెప్పవద్దనండి. వారందినా లోర్చుకోమనండి. ఈలోపల మేము వేరుపోతాము. ఆయనతో నేరుగాచెప్తే భరించలేరు. ఆయనబాగుంటేనేగదాత్తా! మాకాదారం. మనమంతా ఆయన మేలుకోరవలసినవారమే. ఆయనకుద్యోగం దొరికే వరకూ భగవంతునిమీద భారంవేసి కష్టపడి సంపాదిస్తాను.

గృహలక్ష్మి

తాయా:—తల్లీ! పువ్వులమ్మినవూళ్లోనే కట్టెలమ్ముతావా? మీమామ ధనంలేదుగాని గౌరవంగా జీవించారు. అటువంటాయనకోడలివి ఆవూళ్లోనే వంటచేసి పనిచేసి బ్రతుకుతావా? అబ్బా యిది చూచి నేనెట్లా భరించనే?

లక్ష్మి:—మరేమీ పరవాలేదు. ఫలానావారి కోడలు వ్యభిచారి, గయ్యాళి, అని పేరువస్తే మంచిది కాదుగాని కాయకష్టంతో సంసారం గడుపుచున్నదంటే గౌరవమే లేండి. వెక్కిరించేవారేగాని మన కష్టాని కాదుకొనేవారులేరు. మీరు విచారించకండి. మీచిన్నకొడుకుతో వారందినా లోపికపట్టమనండి?

తాయా:—అట్లాగే చెయ్యితల్లీ! నీకు దేవుడే తోడు. అమ్మా కోడలివికావు. నాకూతురివి. బాబుని నీచేతుల్లో వప్పగించాను. వాడిపాలిలక్ష్మివై ఆదరించు. నాస్థితి నీకు తెలుసుగదా.

(లక్ష్మిని దగ్గరకుచేర్చుకొని యేడుస్తుంది.)

లక్ష్మి:—(అత్తకు నమస్కరిస్తుంది) అత్తా! మీరు విచారపడకండి. నన్ను దీవించండి. మీరిక లోపలికి పొండి. ఎవరన్నాచూస్తే అనుమానిస్తారు, (తాయారమ్మ లోపలకుపోతుంది. లక్ష్మి గదితలుపువేసి బిడ్డల ప్రక్కలో పడుకుంటుంది).

*   *   *

రెండవరంగము

[లక్ష్మి స్నేహితురాలు అన్నపూర్ణయింట్లోచావిడి. పరిశుభ్రంగావుంటుంది. రెండేండ్లపిల్ల బొమ్మలతో ఆడుకొంటూవుంటుంది. చాపమీద అన్నపూర్ణ పువ్వులుకడ్తూ వుంటుంది. సామాన్యరూపవతి లక్ష్మి యామెవద్ద కూర్చునివుంటుంది.]

అన్న:—అక్కా! మాయింట్లో ఒకకాపురస్తులు యిల్లు నిన్ననే కాళీచేశారే. ఇల్లుచిన్నది. ఒకగది చిన్నపంచపాళి. అద్దె రెండురూపాయలు. ఎలాగో సర్దుకుంటే ఆయిల్లు బాగుంది.

లక్ష్మి:—అబ్బో ఆయిల్లేచాల్లే. తలదాచుకునేందుకుంటేచాలు. పెద్దయిల్లయితే అద్దెయెక్కువగాదా? పనిసంగతేమిచేశావు?

అన్న:—ఈవూళ్లో నాళంవారి నెరుగుదువుగదా. వారికొక్కతే అమ్మాయి. ఆఅమ్మాయికి పెండ్లి పదిహేనురోజులుంది. ఆయింటి యజమానురాలికి నాకు స్నేహం. ఎవరన్నా ఫలహారాలు చేసేవాళ్లుంటే చూడండి. వందకింతని కూలిస్తాము అని అన్నది. అరిశెలు, సున్నుండలు, కజ్జికాయలు, జంతికెలు, యింకా యిలాంటివి చెయ్యాలట. అప్పడాలు, వరుగులు చెయ్యాలట. కాబట్టి నీకిష్టముంటే ఒప్పుకో అక్కడే ఒక వెధవావిడున్నది. ఆమెను సహాయం తీసుకో. అయితే కష్టం.

లక్ష్మి:—అన్నపూర్ణా! నీకడుపు చల్లగా మంచి పనే చూశావే. మర్యాదస్తులు. నాకు వచ్చిన ఫలహారాలు చేసియిస్తే వారిఅక్కరా తీరుతుంది. నా సంసారం గడుస్తుంది. పనిచేస్తే నీచమని యొకరికష్టార్జితంతింటూ వాళ్లదెప్పిపొడుపులువింటూ భర్తలను కష్టబెట్టి వారు కష్టపడేదానికన్న చేతనైన పనులుచేసి డబ్బెందుకు సంపాదించుకోరాదు? ఎంతకష్టమున్నా సరేచేస్తాను. నాభర్త కుద్యోగందొరకువరకు రాత్రీ పగలు కష్టపడైనాసంపాదించి బిడ్డలను పోషిస్తాను. కాని తేరతిండితిని అవమానం పొందలేను. వెంటనే నేను చేస్తానని చెప్పు. ముందు పదిరూపాయలివ్వమను.

అన్న:—అక్కా! మీమరది రేపే మంచిదన్నారు. కాపురం రేపేరండి.

లక్ష్మి:—రేపే పనిలోకూడా ప్రవేశిస్తాను. మామగారి యిత్తడిసామానులు మావంతు కొచ్చినవి తెచ్చుకొంటాము. మీ బావతో సాయంత్రం చెప్పి రేపు తెల్లవారితో వస్తాము. అన్నపూర్ణా! నే నిక వెళ్లానే. నీ సహాయంవల్ల యింతవరకూ దారియేర్పడినది. నీమేలు మరవను. ఇకపైన భగవంతుని భారము

అన్న:—నాదేమున్నదక్కా! అంతా ఆదేవుని యనుగ్రహము. నీ ధైర్యమే నిన్ను కాస్తుంది. కుంకం తీసుకో. (లక్ష్మి కుంకం తీసుకొని బిడ్డనెత్తుకొని వెళ్లిపోతుంది.)

మూడవరంగము

[అన్నపూర్ణ యింట్లో లక్ష్మి కాపురమున్న గది కొద్దిపాటి సామానులతో పరిశుభ్రంగా చూచేందుకింపుగావుంటుంది. రెండేళ్లపిల్ల సుశీల నొడిలో పెట్టుకుని ముద్దాడుతూ లక్ష్మి అత్తగారు తాయారమ్మ లక్ష్మితో మాట్లాడుతూవుంటుంది.]

తాయా:—పోనీలేవే, అమ్మా. మీ కష్టంతీరింది. నా నాయనకిక నెమ్మదికలుగుతుంది. ఇన్నిదినాలకు కాలు కదుపుకు వచ్చినందుకు చల్లనిమాట విన్నాను. పద్దాకావస్తే రహస్యంగా మీకు దోచిపెడుతున్నానని నీ తోడికోడలు పుట్టిస్తుందేమోనన్న భయంవల్ల మానుకున్నాను.

లక్ష్మి:—ఆ అంతమాటా వచ్చివుండును. అత్తా! మీరు రాకపోతే మాత్రము మీ మనసులో యెంత కష్టమున్నదో తెలుసుకోలేమా. మీ కొమారుడు యీదినమే పనిలో ప్రవేశించారట. అందుకని సాయంత్రం మీవద్దకువచ్చి చెప్పవలెననివున్నారు. ఇంతలో మీరే వచ్చారు. నాయనా! కృష్ణా! గోపాలా! మీ నాయనమ్మ వచ్చారురా రండి? (ఆడుకుంటూవున్న పిల్లలు పరిగెత్తుకొచ్చి నాయనమ్మ ప్రక్క చేర్తారు.)

కృష్ణ:—నాయనమ్మా! వచ్చావా? తమ్ముణ్ణి చెల్లెమ్మని తీసుకువచ్చావా? బాబాయి రాలేదు?

తాయా:—ఎన్నాళ్లైందిరా మిమ్మల్ని చూచి. నాయనా అల్లరి చెయ్యకుండా బుద్ధిగావున్నారా? నన్నెప్పుడైనా తలచుకొంటారా?

గోపా:—నాయనమ్మా! రోజూ రాత్రిళ్లు అన్నం తిన్నాక నాయనమ్మ మనకు కథలుచెప్పేదికదా అనుకునేవాళ్లం.

సుశీ:—నాన్నమ్మా! నీ యిక్కడేవుండవూ? బాబాయి దగ్గరకుపోక.

తాయా:—నేనుంటే నాకు భోజనానికి డబ్బు కావద్దు తల్లీ.

కృష్ణ:—నాన్నకి పనైందిలే. నీ కన్నంపెట్టడానికి కష్టముండదు. లేకపోతేమాత్రం అమ్మ పెట్టనంటుందా.

లక్ష్మి:—(నవ్వుతూ) నాయనమ్మ యింక యిక్కడే వుండకపోతే వూరుకుంటానూ.

తాయా:—నా తండ్రులే. నే నెక్కడుంటేనేమి. మీరు బాగుంటే నా కదేచాలు. లక్ష్మి యిన్నాళ్లు సంసార మెట్లా గడిపావు?

లక్ష్మి:—అత్తే! మొదటినెలలో నాశంవారింట్లో పలహారాలవీచేసి గడిపిన సంగతి మీకు తెల్సును గదా. వారమ్మాయికి సంగీతం, యింగ్లీషు కొంతవరకు నేర్పమని కోరారు. నెలకు పదిరూపాయల జీతానికా రెండువిద్యలా అమ్మాయికి చెప్పడాని కొప్పుకున్నాను. ఇంట్లో అప్పడాలు, వడియాలు మొదలైనవి చేసి లక్ష్మిస్టోరను చోట మీ కొమారునిద్వారా అమ్మించేదాన్ని. ఇరుగుపొరుగువారి గుడ్డలు కూలికి కుట్టేదాన్ని. కుట్టుపనులు చేసిన చేతిగుడ్డలు, గౌన్లు, జాకెట్లు మొదలైనవి కుట్టి ఆస్టోరులోనే అమ్మించేదాన్ని. కష్టపడవలెనేగాని వీటివల్ల చాలా లాభము సంపాదింపవచ్చును. నెల కిరవైరూపాయి లీవిధంగా సంపాదించేదాన్ని. చారూ అన్నానికి లోపంలేకుండా గడుపుకొస్తూవుంటిని. రెండు నెలలగా మీ కొమారుడుగారు రెండిండ్లలో ప్రయివేటు చెప్పుచు పది రూపాయలు సంపాదించుచున్నారు. దేవుడు మా మొరాలకించినందున మీ ఆశీర్వాదబలంవల్ల మీ కొమారునికి నేషనల్ బ్యాంకులో యిరవైయైదు రూపాయల గుమాస్తా పని నేటికి దొరికింది. ఇక ఫరవాలేదు. పంచభక్ష్య పరమాన్నాలు లేకున్నా, పట్టుపీతాంబరాలు లేకున్నా, వెలగల నగలు,

నాణ్యాలు లేకున్నా కడుపునిండా అన్నానికి కట్టుకోను బట్టకు లోటులేకుండా సుఖజీవనం గడపవచ్చు. ఇంతమాత్రంగా జీవితం గడపుమని నిత్యం ఆ దయామయుని ప్రార్థిస్తూవుంటాను. మరదిగారికొచ్చే స్వల్ప జీతంలో మేమింతమంది తింటూవుంటే పాపం కష్టం గదా. మా మంచికే మరదిగారిచేత అన్నిమాటలా దేవుడనిపించాడు. సంసారమనే బండికి భార్యాభర్తలు యెద్దులవంటివారు. ఒక యెద్దు పండుకొని రెండవ యెద్దుమాత్రమే బండిలాగుతే బండి నడుస్తుందా చెప్పండి. మీకొడుకు మొదటంత కష్టపడ్డారు కాని యిప్పుడు నేను చేసిన పని మంచిదే నంటున్నారు.

తాయా:—అమ్మా! నిజమే నీవు బుద్ధిమంతురాలవు. గనుక నీవు నేర్చిన విద్యలన్నీ కష్టసమయంలో వుపయోగపరచి కష్టం గడిపావు. అందరూ అలా చేస్తారా. అబ్బాయి రావడం ఆలస్యమవుతుందా.

లక్ష్మి:—అదుగో మాటలోనే వచ్చారు. నూరేండ్లాయుస్సు.

నారా:—అమ్మా! ఎంతసేపైందే వచ్చి. నేనే వస్తామనుకుంటున్నాను. (అని తల్లిని పలకరించి కోటు తలగుడ్డతీసి భార్యచేతి కిస్తాడు. దాని నామె వంకికి తగిలిస్తుంది. తల్లిదగ్గర కూర్చుని) రాము పిల్లలు కులాసాగావున్నారా?

తాయా:—నాయనా! నెమ్మదిగానేవున్నారు. ఇన్నిదినాలు రానికారణం లక్ష్మితో చెప్పాను. నీకు పనైందని చెప్పింది. నాయనా! నా కడుపులో పాలు పోసినట్లైందిరా. నే నిన్నిదినాలు పడ్డ మనోవేదన ఆ దేవునికే యెరుక.

నారా:—నేటికా సర్వేశ్వరుడికి కరుణ గలిగింది. ఇంతవరకు లక్ష్మి భర్త నేను భార్యగా వున్నాము. నేటికి నా భర్తృత్వం నేను తీసుకున్నాను. కాని తన స్వయార్జితమే గాని నాపోషణలో వుండదటమ్మా నీ కోడలు.

లక్ష్మి:—(నవ్వుతూ) చాలు లెండి మీ హాస్యం. అత్తా చూశారా యెలాఅంటున్నారో.

తాయా:—(నవ్వుతూ) అవునమ్మా! భరించేవాడు భర్త అని గదా అర్థం. ఇంతవరకీ సంసారాన్ని నీవు భరించావు. అందున ఆమాటన్నాడు. నాయనా ఖాయమేనా?

నారా:—ఖాయమే. కాని జీతం కొన్నాళ్ల వరకూ యింతే. మన అదృష్టరేఖ బాగుంటే క్రమంగా అభివృద్ధి అవుతుంది.

తాయా:—ప్రొద్దుపోయింది. నే నికపోతాను.

నారా:—అమ్మా! నాకు పనైంది గనుక నీ విక నావద్దే వుండాలి. నీ విక పో. చీకటవుతూవుంది. రేపు నే నక్కడకు వస్తాను. చూడవే. నేను నిన్నుండమన్నాను గాని నీ కోడలామాటన్నదా.

లక్ష్మి:—నే ననకపోతేమాత్రం నాగుణం అత్తకు తెలియదా.

తాయా:—తల్లీ నీ గుణం నాకు తెలియదా. నీవు మా గృహలక్ష్మి. నాయనా నేను పోయివస్తా. లక్ష్మి నేను పోయివస్తాను (అని బిడ్డలను ముద్దుపెట్టుకొని వెళ్లిపోతుంది).

నాలుగవ రంగము

[రామారావు యిల్లు. రామారావు మంచంమీద చాలా నీరసంగా పండుకొనివుంటాడు. లక్ష్మి, తాయారమ్మ మంచంవద్ద దిగువ కూర్చుంటారు. రామారావు భార్య జానకి విచారంగా దూరంగా బిడ్డని యొడిలో పెట్టుకుని కూర్చుంటుంది. నారాయణరావు మంచంమీద రామారావు ప్రక్కలో కూర్చొని వుంటాడు.]

నారా:—రామూ! ఇప్పుడు వొంట్లో కులాసాగా వున్నదికదూ. డాక్టరిక భయంలేదన్నాడు. ఇక రెండు దినాలుండి నీవింత అన్నం తిన్నతర్వాత

మాయింటికి పోతాము. రోజూ నిన్ను చూచేందుకు సాయంత్రం వస్తాను.

రాము:—అన్నయ్యా! నీ వప్పుడే వెళ్లిపోతావా. నీవు నేను నిన్నన్న మాటలు మనసులో పెట్టుకోక నా ప్రాణాపాయస్థితిలో ఆదుకోబట్టి బ్రతికాను. లేకుంటే యేమైపోదును. లేచి నీ కాళ్లు పట్టుకోలేను. అన్నయ్యా! నన్ను క్షమించవా. నేను నిన్ను ఆడిన దుర్భాషలు లెక్కలేదు. ఇంకా ముఖాముఖిగా నిన్ను దూషించి యిల్లు వెళ్లగొట్టాలని చూశాను. అటువంటి పాపాత్ముణ్ణి నన్ను మన్నిస్తానంటే నా జబ్బు నయమవుతుంది.

నారా:—నీవు నన్నేమీ అనలేదే. ఎందుకలా కలవరపడుతావు. నీపైన ఆన. నా కేమీ తెలియదు. నిన్నిక మన్నించేదెందుకు?

లక్ష్మి:—మీ అన్నగారితో నే నీ సంగతులు చెప్పలేదు. చెప్పుటవల్ల వారికి మనస్సెంతో కష్టం గలుగుతుంది. మీయిద్దరికీ మనస్తాపాలు వస్తుంది. కోపంచేత చిన్నవాళ్లొకమాటంటే అదంత పాటించవలెనా. మా స్వల్పజీవితంలో అన్నిదినా లాదరించారే. ఇంకా యెన్నాళ్లు భరించగలరు. నాకుకూడా ఆమాటలకు కష్టంలేదు. వారికి కష్టం కలగకుండా చేయవలెననే మిమ్మల నామాటలు మీ యన్నవద్ద అనవద్దన్నాను. నాకే యిక్కడుండడం యిష్టం లేనట్లు వేరే కాపురంపెట్టించాను.

రాము:—వదినా! నేను లేవలేను. కుటుంబ కలహ మెక్కువ కాకుండా మా యన్నదమ్ము లొకరి మొహ మొకరు చూచుకోనంతటి మనస్తాపాలు రాకుండా తెలివితో కుటుంబాన్ని నిలబెట్టిన యిల్లాలికి నీకు పండుకునే నమస్కరిస్తున్నాను. నాతప్పు మన్నించు. నిన్ననరాని మాటలన్నాను.

లక్ష్మి:—రామూ! కోపంచేత తెలియకుండా యెన్నో అంటారు. వెనుక పశ్చాత్తాపపడ్డప్పుడా మాటలు మనస్సులో వుంచుకొంటారా. నే నా మాటలు మర్చిపోయాను. ఇందులో నన్ను పొగడవలసిం దేమీలేదు. నే నా కలహమంతా మీయన్నగారితో చెప్పి, మీరు మర్నాడు యిల్లు విడచిపోవాలని ఖండితంగా చెప్పియుంటే అభిమానగ్రస్థులైన మీయన్నచేత పైసాలేక ఆలుబిడ్డలను పోషించే దారిలేక మీకు పొమ్మన్నతర్వాత మీ యింట్లోనుండ మనస్కరించక యెటూ పాలుపోక మనస్సు చలించి యేదైనా తెగిస్తే ఆవెనుక మా గతేమి? ఎంతమం దట్లా చేయలేదు. ఇదంతా ఆలోచించే నే నీవిధంగా చేశాను. నా స్వార్థంకొరకట్లా నటించడం యేమంత గొప్ప.

రాము:—స్వార్థమో పరార్థమో. ఇంతదూరాలోచనచేసి భర్తను కుటుంబాన్ని కష్టాలనుంచి తప్పించేవాళ్లరుదు. అన్నయ్యా, ఆదినం వదినెను అమ్మను నోటికిరాని మాటలన్నాను. మర్నాడు నిన్ను యిల్లువిడచి తక్షణం పొమ్మనిచెప్ప నిశ్చయించాను. మావదినె, అమ్మ చెప్పవద్దని కాళ్లు పట్టుకుని బ్రతిమాలారు. వారంరోజులలో వేరేపోతామని వదినె నన్ను సమాధానపెట్టింది. అలాగే చేసింది. లేకుంటే నేను నీతో చెప్పుట, వదినె చెప్పిన అనర్థాలు జరిగివుండేవి. నాకు శాశ్వతమైన అపకీర్తి నిలిచియుండేది. మనలనందరినీ యీ కష్టాలనుండి రక్షించిం దా మహాపతివ్రత. ఈ నిరుద్యోగదినాలలో యెన్ని సంసారా లిట్లా దారిలేక అల్లాడుతున్నవో, ఎందరు యువకులు పట్టభద్రులైయుండి పదిరూపాయ లుద్యోగం దొరక్క, భార్యాబిడ్డల పోషణకు మార్గంలేక నిరాశతో, నిస్పృహతో కాలక్షేపం చేస్తున్నారో. మన స్త్రీలు పనిపాటలు లేకపోవుటచేత పూరివారి గొడవలు చెప్పుకుంటూ, యెదుటివారి తప్పు లెన్నుతూ, పొరుగువారి సౌఖ్యము చూచి యోర్వలేక పగలంతా వుద్యోగంకోసరం తిరిగి కష్టపడివచ్చిన భర్తలను దెప్పి కష్టపెట్టుతూ వుండుటకన్న మావదినె అనుసరించిన మార్గ మనుస

రించిన మనదేశంలో దారిద్ర్యం కొంతతొలగిపోవునేమో. నిజమైన గృహలక్ష్మి యీమెయే. గృహపరిశ్రమల వలన కొంతవరకు సంసారమును గడుపవచ్చునని తన ప్రవర్తవలన లోకమునకు చాటిచెప్పినది.

శ్లో. కార్యేషుదాసీ, కరణేషుమంత్రీ,
రూపేషురంభా, శయనేషువేశ్యా,
భుక్తేషుమాతా, క్షమయాధరిత్రీ,
షడ్ధర్మయుక్తా, కులధర్మపత్నీ.

అను ఆర్యోక్తి మా వదినె సార్థకపరచింది. జానకీ! యేడుస్తూ అలా కూర్చున్నావేం. వచ్చి మా యక్క పాదాలకు నమస్కరించు. (ఏడుస్తూ జానకివచ్చి లక్ష్మి పాదాలమీద పడుతుంది).

లక్ష్మి:—పిచ్చిదానా! ఏడువకమ్మా. తెలివి తక్కువవల్ల చిన్నవాళ్లు తప్పుచేస్తే పెద్దవాళ్లం బుద్ధి చెప్పాలెగాని పగ సాదించవచ్చా. నా చెల్లెలువంటి దానివి. అదంతా స్వప్నమనుకో. నీ తోడబుట్టు ననుకో. విచారంమాని మరదిని జాగ్రత్తగా చూచుకో. చాలా నీరసంగావున్నారు. భర్త క్షేమమే భారత స్త్రీకి యాధారం. సంసారమనే యెడారిని దాటేందుకు పురుషుడనే తోడుస్త్రీకి, స్త్రీయనే తోడు పురుషుడికి జతపరచి తల్లిదండ్రులు తప్పుకుంటారు. ఇద్దరు బహుజాగ్రత్తతో ఒకరికొకరు సహాయం చేసుకొంటూ దాటి బయటబడవలెను. లేకుంటే అందులో చిక్కి దారి, తెన్నూ లేక అల్లాడవలెను. అత్తకు నమస్కరించు. ఆమె కడుపుచలవే మన భర్తల నపాయములనుండి రక్షించినది.

జాన:—అత్తా! నన్ను క్షమించండి. నే చేసిన తప్పు మర్చిపొండి.

తాయా:—జానకీ! లే అమ్మా లే. నా కొడుకులకు వచ్చిన బిడ్డలు. మీరూ నా బిడ్డలవంటివారే. మీరు తప్పుచేస్తే నేను క్షమించనా. ఇకమీదట మీరిద్దరూ అక్క చెల్లెళ్లవలెనుండి నా కొడుకులిద్దరూ రామలక్ష్మణులవలె కలసి మెలసివుండి బిడ్డాపాపతో పదికాలాలు సుఖంగావుండండి అనే నేను కోరేది.

నారా:—రామూ! ఇదంతా నీమనస్సులో పెట్టుకొని నీశరీరం పాడుచేసుకోక. మర్చిపో. నీ కారోగ్యం బాగాకలీగాక మనమిద్దరం ఒకటిగా సంసారము చేద్దాము. నాన్న వున్నప్పు డెట్లావున్నామో అట్లా గడపుదాము. అమ్మ పెద్దకాలానికి వచ్చింది. మన మేలుచూచి సంతోషిస్తుంది. నీ కోర్కప్రకారం మనమిద్దరం కలసుందాము. అమ్మా! జానకీ! నీవు నా చెల్లెలివంటిదానివి. నీవు చేసిన తప్పు మనస్సులో పెట్టను. రాము క్షేమంకొరకు సదా ప్రయత్నించు. నీ సౌఖ్యం నీ భర్తసౌఖ్యంలో యిమిడివున్నది. మన కింత మేలుచేసిన సర్వేశ్వరుని సదా మరువకుందాము.

ప్రకృతి చిత్రము

సీ. కుసుమాలరాణియై కులుకుగులాబి దు
ర్గంధంబుచే పెంపు గాంచలేదె
ప్రోజ్వలజ్వాలాగ్ని బోలుసూర్యుండు గో
త్రారంగమున సూత్ర ధారికాడె
మణులకు రేడయి మహితమౌ వజ్రంబు
బొగ్గుకులంబున పుట్టలేదె
ఉర్వినెల్లర కుపయోగించు లవనమ్ము
ఘనవిషవస్తు మేళనముకాదె
ఉప్పునీటనుగలయట్టి చిప్పలందు
ఇంపుగాముత్తియము జనియింపలేదె
కార్యకారణభావము కల్లజగతి
తలపనెంతప్రకృతి విచిత్రమ్ముగాని.

ఆకుండి వేంకట రమణమ్మ.